

Τέχνη

Ορισμός

Με τον όρο τέχνη εννοούμε την ικανότητα του ανθρώπου να αποτυπώνει, να εκφράζει τα συναισθήματά του, τα βιώματά του, τους προβληματισμούς και τις αντιλήψεις του σε μορφές που προκαλούν αισθητική συγκίνηση και έχουν διαχρονική αξία.

Είδη

Στις τέχνες περιλαμβάνουμε:

- α. τις εικαστικές (ζωγραφική, γλυπτική, αρχιτεκτονική)
- β. τις τονικές (μουσική, χορός)
- γ. τη λογοτεχνία (ποίηση, πεζογραφία)
- δ. τις σύνθετες μορφές τέχνης (θέατρο, όπερα, κινηματογράφος)
- ε. τις εφαρμοσμένες τέχνες (κεραμική, χρυσοχοΐα, λαϊκή τέχνη, μεταλλοτεχνία κ.λπ.)

Απόψεις για την προέλευση της τέχνης

1. Σύμφωνα με μια άποψη η τέχνη προήλθε εξελικτικά από τους κόλπους της **θρησκείας**. Από τις πρωτόγονες κιάλας κοινωνίες οι ανάγκες της λατρείας οδήγησαν στην κατασκευή λατρευτικών αντικειμένων (ξόανα, τοτέμ), ενώ η λατρευτική διαδικασία περιλαμβάνει το χορό, τη μεταμφίηση, το τραγούδι και τη μίμηση. Η συνάφεια της τέχνης με τη θρησκεία παρατηρείται και αργότερα στην εποχή όπου κυριαρχούν μονοθεϊστικές θρησκείες και σημαντικοί πολιτισμοί.
2. Μια δεύτερη άποψη πρεσβεύει ότι η τέχνη έχει τις ρίζες της στις **βαθύτερες ηθικές και πολιτικές ανάγκες της κοινωνίας**. Όλη η εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού αποδεικνύει τη σχέση των καλλιτεχνών με ερωτικές, κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές δραστηριότητες της κοινωνίας (π.χ. ερωτικοί και πολεμικοί χοροί, εργαλεία, όπλα, διακόσμηση, σκεύη κ.λπ.). Έτσι, με την τέχνη εξασφαλίζεται η ενότητα και η συνοχή του κοινωνικού συνόλου και εκφράζεται η κυρίαρχη σε κάθε εποχή ιδεολογία.
3. Τέλος, κάποιοι υποστηρίζουν ότι η τέχνη πηγάζει από τη **βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου να γνωρίσει τόσο τον εαυτό του όσο και τους ανθρώπους και το περιβάλλον γύρω του**.

Ρόλος της τέχνης

1. Κοινωνικός ρόλος:

- Η τέχνη αντιμετωπίζει κριτικά τη σύγχρονη πραγματικότητα, ευαισθητοποιεί, οξύνει την κριτική ικανότητα και αποτελεί εφελθτήριο της σκέψης.
- Βγάζει τον άνθρωπο από τα όρια της ατομικής του ζωής, τον προβληματίζει και τον βοηθά να συνειδητοποιήσει το ρόλο του μέσα στον κόσμο.

2. Ως επικοινωνιακό μέσο:

- Μέσω της καλλιτεχνικής δημιουργίας επιτυγχάνεται η επικοινωνία του καλλιτέχνη με το κοινό του, αλλά και του κοινού με τον καλλιτέχνη. Το άτομο συνειδητοποιεί πως δεν αποτελεί μια μεμονωμένη ύπαρξη στον κόσμο, πως μοιράζεται τις ίδιες σκέψεις και ανησυχίες με άλλα άτομα.

3. Συναισθηματική πλήρωση δημιουργού και δέκτη:

- Ο καλλιτέχνης μέσα από τα έργα του εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο, τα βιώματά του, τα οράματα και τους προβληματισμούς του.
- Ταυτόχρονα, η τέχνη ικανοποιεί τις πνευματικές ανάγκες του δέκτη, εξευγενίζει την ψυχή του και τον βοηθά να διαμορφώσει μια αρμονική και πολιτισμένη συμπεριφορά.

4. Ψυχαγωγικός ρόλος:

- Βοηθά το άτομο να αποδράσει από την πεζότητα και το άγχος της καθημερινής ζωής.
- Εξάπτει τη φαντασία του και προκαλεί τη δημιουργικότητά του.
- Προσφέρει αισθητική ανάταση και διαμορφώνει ασφαλή κριτήρια αισθητικής αποτίμησης.
- Αποτελεί εποικοδομητική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

5. Συνεκτικός παράγοντας μεταξύ των λαών:

- Η τέχνη είναι η παγκόσμια γλώσσα που προωθεί την επικοινωνία και δημιουργεί στέρεους δεσμούς ανάμεσα στα άτομα και στους λαούς.
- Περνά μηνύματα ειρήνης και προβάλλει πρότυπα αρμονικής συμβίωσης.
- Οι λαοί γνωρίζουν ο ένας τον άλλο, κατανοούν τις ιδιαιτερότητές του άλλου και προχωρούν σε γόνιμη ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων.

6. Ιστορική πηγή:

- Το καλλιτεχνικό δημιούργημα εκφράζει την εποχή του. Ο ιστορικός, αρχαιολόγος, κοινωνιολόγος μπορεί να βρει στα έργα τέχνης στοιχεία κοινωνικής δομής και οργάνωσης, να ανακαλύψει και να κατανοήσει τις αξίες, τις αντιλήψεις και τους προβληματισμούς ενός λαού, να γνωρίσει τα επιτεύγματά του και να συνειδητοποιήσει την ιστορική του συνέχεια.

Ο ρόλος του δημιουργού

- α. Είναι ο «ευαίσθητος σειсмоγράφος» της εποχής του. Χάρη στην ξεχωριστή ευαισθησία του έχει τη δυνατότητα να βλέπει τον κόσμο διαφορετικά, να συλλαμβάνει καλύτερα τα νέα μηνύματα και τις σύγχρονες ανάγκες. Με τα έργα του αναδεικνύει και προτείνει στο κοινό μια άλλη θεώρηση ενός θέματος.
- β. Εμπνέεται από τα προβλήματα της εποχής του.
- γ. Περιφρονεί το καθιερωμένο, αρνείται κάθε είδους συμβιβασμούς.

Προϋποθέσεις αληθινής καλλιτεχνικής δημιουργίας

- α. Ελευθερία εσωτερική και εξωτερική.
- β. Πνεύμα καλλιτεχνικό και ερευνητικό. Η φαντασία είναι επίσης η κινητήρια δύναμη που γονιμοποιεί τη σκέψη και χαρίζει την έμπνευση.
- γ. Ο καλλιτέχνης πρέπει να συνειδητοποιεί την ηθική του ευθύνη, ώστε με τα έργα του να συμβάλλει στην αναβάθμιση του πολιτιστικού επιπέδου.

Φαινόμενα κρίσης στο χώρο της τέχνης

α. Εμπορευματοποίηση της καλλιτεχνικής παραγωγής - μαζική κουλτούρα:

Ο δημιουργός προκειμένου να προσεγγίσει το ευρύ κοινό θυσιάζει την ποιότητα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Απλουστεύει την πραγματικότητα, ασχολείται με ανώδυνα και δεύτερης σημασίας θέματα. Τα έργα τέχνης παράγονται μαζικά και βιομηχανοποιημένα. Έτσι, προκύπτει η μαζική κουλτούρα, ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της οποίας είναι η τυποποίηση, η επανάληψη των ίδιων θεμάτων, η απομίμηση κλασικών έργων τέχνης. Τα προϊόντα της μαζικής κουλτούρας είναι εύπεπτα και εμπορικά επιτυχημένα.

Η τέχνη αυτού του είδους έχει τεθεί σε εμπορικό κύκλωμα και υπόκειται στο νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Προσφέρει στο κοινό αυτό που θέλει ή σε κάποιες περιπτώσεις επιβάλλει στο κοινό αυτό που πρέπει να θέλει. Είναι φανερό ότι η μαζική κουλτούρα υποθάλπεται από τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα που επιδιώκουν την τυποποίηση της σκέψης και της συμπεριφοράς του ανθρώπου, τον αποπροσανατολισμό του από τα υπαρκτά προβλήματα, την παθητικοποίηση και την πνευματική του χειραγωγήση.

β. Ελιτισμός και το δόγμα «η τέχνη για την τέχνη»:

Σύμφωνα με το δόγμα η τέχνη είναι αυτοσκοπός και ο δημιουργός δεν ενδιαφέρεται για τη διάδοση του έργου του στο ευρύ κοινό, γιατί εξ ορισμού το θεωρεί ανίκανο να συλλάβει και να αξιολογήσει την τέχνη του. Η άποψη αυτή θεωρείται ξεπερασμένη, γιατί η τέχνη αποκτά ουσία και περιεχόμενο μόνο όταν αντλεί τα θέματά της από την καθημερινότητα και απευθύνεται στο ευρύ κοινό με στόχο να το προβληματίσει και να καλλιεργήσει την αισθητική του.

Στρατευμένη τέχνη

Η στρατευμένη τέχνη εντάσσεται στην υπηρεσία κάποιας πολιτικής, εθνικής ή άλλης σκοπιμότητας. Ο δημιουργός προσηλώνεται σε μια συγκεκριμένη ιδεολογία, σε πολιτικούς ή κοινωνικούς ρόλους που ο ίδιος θεωρεί σημαντικούς. Με τον τρόπο αυτό τυποποιείται η καλλιτεχνική έμπνευση και φαντασία και το έργο υπάγεται στα μέσα της ιδεολογικής αντιπαράθεσης. Είναι όμως αναμφισβήτητο γεγονός ότι ορισμένα στρατευμένα έργα είναι πολύ σημαντικά και ότι συνέβαλαν θετικά στην αφύπνιση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε δύσκολες περιόδους.

Χαρακτηριστικά της σύγχρονης τέχνης

1. Καταλύει τις παραδοσιακές αξίες και αποστασιοποιείται από τεχνотροπίες του παρελθόντος. Καταδικάζει τη σεμνοτυφία, την υποκρισία και τις κοινωνικές συμβατικότητες.
2. Εκφράζει τις αντιφατικές τάσεις της εποχής μας.
3. Έχει αποκτήσει ιδιαίτερα προσωπικό χαρακτήρα γεγονός που την καθιστά απροσπέλαστη στο ευρύ κοινό, γεγονός που οφείλεται στα ιδιωτικά σύμβολα, στις προσωπικές αναζητήσεις του καλλιτέχνη και στους προσωπικούς εκφραστικούς κώδικες που χρησιμοποιούνται.

Σχολείο και αισθητική αγωγή

στόχοι της αισθητικής αγωγής

1. να εξοικειώσει τους μαθητές με την αληθινή τέχνη
2. να αναδείξει τις δημιουργικές τους τάσεις, τις κλίσεις και τα ταλέντα τους
3. να συμβάλει στην πνευματική και ψυχική καλλιέργεια των μαθητών

τρόποι υλοποίησης της αισθητικής αγωγής

1. διδασκαλία μαθημάτων καλλιτεχνικής παιδείας (καλλιτεχνικά, θέατρο, λογοτεχνία κτλ.)
2. επαφή με χώρους και έργα τέχνης (επισκέψεις σε μουσεία, ζωγραφικές εκθέσεις κτλ.)
3. ανάληψη δημιουργικών δραστηριοτήτων, διοργάνωση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (θεατρικές παραστάσεις κτλ.)

αίτια περιορισμένης αποτελεσματικότητας της αισθητικής αγωγής

1. η επικράτηση της μαζικής κουλτούρας και της εμπορευματοποιημένης τέχνης στο ευρύτερο περιβάλλον
2. η έλλειψη καταρτισμένου προσωπικού, εποπτικών μέσων διδασκαλίας και χώρων αισθητικής έκφρασης
3. η επικέντρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη λειτουργία της μεταβίβασης γνώσεων και της προετοιμασίας των μαθητών για την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

τρόποι αντιμετώπισης

1. πρόσληψη καταρτισμένου διδακτικού προσωπικού, διαμόρφωση και εξοπλισμός κατάλληλων χώρων (καλλιτεχνικά εργαστήρια κτλ.)
2. καλλιέργεια των καλλιτεχνικών εφέσεων και αναζητήσεων των μαθητών μέσα από την ενθάρρυνση της προσωπικής αισθητικής τους έκφρασης
3. προώθηση εκπαιδευτικών αλλαγών που θα εξασφαλίζουν τον αυτοτελή μορφωτικό χαρακτήρα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και θα την απαλλάσσουν απ' την εξετασιοκεντρική της λειτουργία.